

конференції, олімпіади тощо); 4) методи навчання (пояснення, вплив, переконання, участь у громадському житті молоді); 5) система організаційних дій (навчальне управління, спілкування, організація та ін.); 6) засоби навчання (матеріально-технічна база, забезпечення літературою та ін.); 7) результат навчання (формування наукового мислення, професійна спеціалізація знань).

Системоутворювальним компонентом у даній моделі є не стільки викладач як ініціативний початок ділових стосунків (викладач – студент), скільки компонент “форми роботи”. Дане припущення підтверджується думкою про сучасну характеристику навчання як інноваційного, модульно-розвивального, дискурсного. Саме форми роботи відіграють вирішальну роль у структурі формування соціально-гуманітарного знання, об’єктивуючи систему комунікативної суб’єкт-суб’єктної взаємодії у системі “викладач – студенти”.

До сукупності елементів, що утворюють методологічну цілісність у системі комунікативних відносин викладач-студент відносяться: а) особистість як сукупність вітальних, соціальних, духовних потреб; б) культура як об’єктивна даність, смисловий простір навчання; в) технології навчання як форми матеріального забезпечення комунікативних інтерацій суб’єкт-об’єктного та суб’єкт-суб’єктного планів. Феномен названої суб’єкт-суб’єктної взаємодії характеризується як прагнення особистості до самовизначення та саморозвитку в універсумі внутрішнього буття у контексті міжкультурної комунікації.

1. Крымский С. Б. Контуры духовности: новые контексты идентификации // Вопросы философии. – 1992. – №12. – С. 38-64.

2. Фурман А.В. Идея професійного методологування: Монографія. – Ялта-Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 205 с.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

БРИГАДИР М.Б.

Copyright © 2013

В сучасному суспільстві відстежується неоднозначне розуміння змісту соціальної роботи, в науковій літературі підтримується принаймні три підходи до трактування означеної соціальної сфери: 1) як прикладна дисципліна, яка зорієнтована на вивчення проблем соціального розвитку, предметом її вивчення є фахова допомога нужденним, а також проблеми людини і технології їх розв’язання; 2) як наука, що охоплює фундаментальну і прикладну тематику, вироблення і систематизацію знань про соціальну сферу і специфічну соціальну діяльність (при цьому розрізняють три рівні досліджень: теоретико-методологічний, концептуальний; спеціальний, який вивчає надання соціальної допомоги, сприяння різним категоріям населення); техніко-технологічні, емпіричні знання; 3) як структура знань за системами підтримки, які використовують практичні соціальні працівники (медичне обслуговування, правова допомога, соціальна реабілітація тощо) [5].

Соціальна робота є відносно молодою наукою, яка уточнює і коригує свій понятійно-категоріальний апарат, виробляє цілісне розуміння свого змісту і структури, з’ясує доцільність використання конкретних методів. Саме така обставина вимагає застосування методології організації, що забезпечить поєднання теоретичних і практичних надбань в єдиній системі розробки принципів, понять, концепцій, категорій, підходів, засобів та методів роботи у соціальній сфері.

Часто дослідження методологічного характеру обмежується лише вивченням методичного аспекту. Методологія соціальної роботи як наука про методи [5] виникла з появою перших усвідомлених уявлень про найраціональніші способи надання соціальної допомоги, ефективність яких була підтверджена практикою їх неодноразового використання. Згідно з дослідженнями Г. Попович [3, с. 72-85], до термінології європейської соціальної роботи поняття “метод” увійшло після Другої світової війни під впливом американських концепцій соціальної роботи. Учення про методи формувалося в середовищі практиків як узагальнення їхнього досвіду.

Методи соціальної роботи з’явилися і формувалися під впливом соціальних змін у суспільстві та нових вимог у змісті соціальної роботи. На основі різноманітних знань і теорії суспільних наук (психології, соціології, педагогіки, філософії) розроблено комплекс формалізованих методів для здійснення діяльності за певною схемою. При цьому в кожний історичний період у різних країнах виникали певні соціальні питання, вирішення яких значною мірою модифікувало розробку і використання методів [2, с. 294-299].

Нами методологічні проблеми соціальної роботи розуміються в іншому аспекті і описується трьома векторами наукового пошуку: 1) використання соціокультурного підходу; 2) розуміння організації як соціотехнічної системи (відповідно до концепції В. П. Казьміренко) [1]; трактування методології, як специфічної галузі діяльності, яка створює та удосконалює інтелектуальні засоби організації рефлексивних процесів (Г. П. Щедровицький) [7] та зародження професійного методологування (А. В. Фурман) [6].

Сфера компетенції соціальної роботи у різних країнах має свої межі та особливості. Це обумовлено культурними, історичними традиціями надання суспільної допомоги, політико-ідеологічними поглядами на роль соціальних служб і соціальних працівників у суспільстві. В Україні соціальна робота тісно пов'язана із соціальним захистом і соціальною педагогікою. Тому її часто розглядають як комплекс соціально-побутової, медико-соціальної, соціально-правової, соціально-педагогічної допомоги, спрямованої на задоволення різноманітних потреб громадян, груп, громад. Однак у зв'язку з відсутністю у фаховому середовищі єдиного погляду на сутність соціальної роботи немає загальноприйнятого або визнаного усіма фахівцями єдиного її тлумачення.

Соціальна робота є сферою гуманітарної діяльності людини, вона відрізняється від філантропії (благодійництва) та інших видів діяльності, зорієнтованих на допомогу у вирішенні проблем окремої людини чи групи людей, розвиток у них техніки подолання труднощів і вироблення навичок самопомоги. Соціальна робота є суспільним явищем, активним елементом громадянського суспільства.

Незважаючи на неоднозначність домислів щодо соціальної роботи як серед науковців, так і серед практиків, сьогодні варто погодитися з тим фактом, що вона вже феноменально існує у культурному просторі сучасності, для її змістовного методологічного аналізу ми пропонуємо використовувати соціокультурний підхід.

Соціокультурний підхід у пострадянській соціально-філософській думці починає використовуватися наприкінці 80-х років ХХ ст. Він передбачає уявлення про суспільство як складний соціокультурний об'єкт, структура якого обумовлена історично накопиченим соціокультурним досвідом діяльності, поведінки та взаємодії людей, який забезпечує ретрансляцію соціального досвіду від покоління до покоління і утворює гнучку сукупність зв'язків між людьми. Соціокультурний підхід дозволяє краще зрозуміти механізми продукування, підтримки і зміни людьми елементів і структур своєї життєдіяльності, пояснити механізми перетворення індивідуального досвіду у соціально значущий та визначити соціокультурні обмеження, які чинять спротив сприйняттю іншого досвіду.

Розглядаючи соціальну роботу як соціальний інститут, ми тим самим вказуємо на її організованість та системність, де зароджується соціотехнічна діяльність. Вона з'являється тоді, коли об'єктом є діяльність інших людей, або самі люди, виникає "діяльність над діяльністю". Саме тоді має місце організація, управління, керівництво. Звідси виокремимо такі принципи організації соціальної роботи: а) системності – соціальна робота як наука вибудовується на певній системі теорій, яка, охоплюючи сукупність уявлень, ідей, понять, концепцій, постає як цілісне, узагальнене знання про особливості людей зі специфічними потребами та специфіку роботи з ними; б) антропосоцієтальної відповідності або сумісності особистісно-поведінкової характеристики людини та соцієтальних характеристик цього суспільства; в) екологічності, в соціальному середовищі будь яка ініціатива не має порушувати стану рівноваги довкілля; г) розвитку соціального середовища, при максимальному наближенні до людини.

Критерієм ефективного використання вказаних принципів є організація "соціокультурного простору". Аналіз численних публікацій, присвячених дослідженню цього явища свідчить, що єдиного підходу до його розуміння не існує. Дослідники пояснюють це поліфункціональністю, багатомірністю і варіативністю дійсності та культури соціуму. Н.Л.Селіванова [4] виділяє три варіанти визначення соціокультурного простору: 1) цілеспрямовано організоване середовище, яке оточує окремого індивіда; 2) частина середовища, в якій домінує певний образ життя; 3) динамічна мережа взаємопов'язаних подій, які створені зусиллями соціальних суб'єктів різного рівня (колективних і індивідуальних), яка виступає інтегрованою умовою особистісного розвитку.

Запропоновані нами принципи організації спрямовані на створення оптимального соціокультурного простору, що забезпечує формування: комфортного середовища для кожного учасника, функціональної діяльності всіх сфер соціуму, ефективного розвитку галузі соціального забезпечення. При цьому соціальна робота набуває нових горизонтів розвитку: як прикладна дисципліна, як наука, як структура знань.

1. Казмиренко В. П. Социальная психология организаций. – К.: МЗУУП, 1993. – 384 с.
2. Кікало А. В. Еволюція методології в соціальній роботі: Соціальна робота/ Теорія, досвід, перспективи: Матеріали міжн. науково-практичної конференції. – Ужгород: УжДУ, 1999.
3. Попович Г. Соціальна робота в Україні і за рубежом: Навч.-метод. посібник. – Ужгород: Гражда, 2000. – 134 с.
4. Селіванова Н. Л. Современные представления о воспитательном пространстве / Н.Л. Селіванова // Педагогика. – 2000. – № 6. – С. 35 – 39.
5. Теорія і методи соціальної роботи / Лукашевич М. П., Мигович І.І.: Навч. посіб. — 2-ге вид., доп. і випр.— К.: МАУП, 2003. – 168 с.
6. Фурман А. В. Идея професійного методологування : Монографія . – Ялта – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 205 с.
7. Щедровицький Г. П. Организация. Руководство. Управление. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.klex.ru/b5b>